

Hvad findes mellem hav og land?

Af Svend Amlund

Brandsø's historie

På den 206 ha store ø i Lillebælt har oldtidens befolkning udfoldet aktiviteter som stadig væk er synlige. Det største monument er "Svenskehøj", beliggende 8,4 meter over havets overflade – en 20 meter lang dysse med 2 kamre. Det mest kendte er ganske givet den fynske maler Dankvart Dreyers maleri af kæmpehøj på Brandsø – en runddysse på 14 meter i tværmål og med en overliggersten på ca. 3 meters længde. Øen nævnes første gang omkring år 1200 i Kong Valdemars Jordebog som Øbranzø.

Øen tilhører grevskabet Frijsenborg & Wedellsborg, som driftsmæssigt har haft landbrug, skovbrug, juletræsproduktion. Et genopretningsprojekt blev sat i gang i 2004 med henblik på at sikre øens dyreliv og natur ved blandt andet en naturlig afgræsning af arealerne. Geologisk set er øen yderst interessant, hvor topografien afslører en ø med strandvolde i vest – og i den centrale del en højmose med op til 4 meter tykke lag af spagnumtørv. Løvskovene rejser sig på øens østside, hvor jordbunden er den gode lermuld.

Under svenskerkrigen blev øen invaderet af de svenske tropper, som benyttede øen som mellemstation på turen over det is belagte Lillebælt mod Fyn. I det 18. århundrede, hvor koleraen florerede i Europa, var øen udråbt til karantænestation for rejsende, som måtte opholde sig på øen i 20 døgn, inden rejsen kunne fortsætte. Øens har i dag ingen fastboende, men tidligere eksisterede et lille samfund med skole, landbrug og beboelseshuse.

Fundomstændigheder

En solskinsweekend i september måned 2006 blev Marnearkæologisk Gruppe inviteret til øen. Gruppens hovedopgave var rekognoscering på havbunden rundt om øen efter egestammer, som skulle bruges til årringedatering. En opgave som gruppen samarbejder med Trædateringslaboratoriet om at udføre for at udfylde det hul i grundkurven som ligger i perioden ca. 4000 - 3600 f.Kr.

En enkelt stamme blev observeret på øens vestside, samt enkelte løsfund i form af bearbejdet flint – ikke opløftende! Alt dykkergrej var pakket og stod klar ved det lille færgeleje – og vi havde en 1½ times ventetid inden Wedellsborgs færge returnerede og kunne afhente os.

Hvad gør man, når der ikke kan rekognosceres under vandet? – vi rekognoscerer på land! To personer begav sig til området med strandvoldene for at lave landkending, hvor den sunkne stamme befandt sig. De to andre begav sig til fods fra færgelejet langs stranden mod øens sydspids. I vandkanten blev der fundet forarbejdet, vandrullet flint i form af afslag og en enkelt kærneøkse. Hvor kystskrænten er ca. 1 – 1,5 meter høj og går over til en strandvold, observeres en mørk cirkelrund krans i havstokken. Et dæk? Et cykelhjul? Nej, det var af træ! – og målte ca. 72-74 cm i diameter. En stammebrønd i egetræ. Kun få cm ragede op over strandoverfladen og dannede en mørk ring på 5-7 centimeters tykkelse, som blev overskyttet af bølger, blæretang, sand og ral. Fundet blev fotodokumenteret og fundanmeldt til Odense Bys Museer, hvorunder Brandsø sorterer.

Hvad er der sket med stammebrønden indtil nu? For at besvare dette spørgsmål, må vi kende dens alder! Det gør vi i skrivende stund ikke, men amatørarkæologerne fra gruppen assisterede museumsinspektør Karsten Kjær Michaelsen, som besigtigede brønden i oktober måned 2006, hvor der samtidig blev udtaget en træprøve til C-14 datering. Ved en foreløbig oprensning af brøndens indhold – dog kun i ca. 20 cm dybde – kunne man konstatere en sort overflade som var meget glat og ikke viste en brønd som var stavsat, men en formodentlig hul egestamme – ildpåvirket?

Fig. 1: Brandsøbrønden før "tømning".

Ingen sætter en brønd i strandkanten, hvis den skal opsamle ferskvand. Sandsynligheden for at placeringen ved opførelsen har været et rimeligt antal meter fra kystlinjen, kan dokumenteres af luftfoto, som viser en kystskrænt under tydelig nedbrydning. Kystskrænten bag brønden har en vegetation med krat, buske og mindre træer, som afløses af et græsklædt areal.

Fig.2 : Brandsøbrønden efter "tømning"

Er etableringen af brønden sket, mens den nu bortrøderede kystskrænt har været intakt, kan brøndens nuværende højde formodentlig tillægges 1 meter eller måske mere. I så fald kan vi have med en jernalder- eller i bedste fald en bronzealderbrønd at gøre. En tømning af brønden kan eventuelt fremskaffe daterbart fundmateriale, som ikke nødvendigvis vil løse spørgsmålet om brøndens alder.

Andre lignende stammebrønde i Danmark

På vestkysten af Samsø, ud for landsbyen Pillemark, findes der på stranden et lille kildevæld, som er omsat med en hul egestamme med en diameter på ca. 80 cm. Brøndringen rager kun lidt op over strandens overflade,

og mod baglandet er der kun fem meter til en lav kystskrænt, som tydeligvis bærer præg af at være under vedvarende nedbrydning. Lokalt kaldes Ilsemade, og der fortælles flere folkesagn om denne helligkilde.

I 1967 blev brønden tømt for sit indhold af J. Troels-Smith fra Nationalmuseets naturvidenskabelige afdeling, som beviste, at der ikke var tale om en træstamme på roden, da det i en dybde af cirka 90 cm var muligt at få en hånd ind under bundkanten hele vejen rundt. I indholdet var der kun fund af et par mønter fra midten af forrige århundrede, en knoglestump og et stykke drænrør. Brønden viste tegn på en tidligere oprensning. En egetræsprøve blev udtaget til kulstof 14-datering som gav et ganske uventet resultat. Træet har vokset godt tusind år før Kristi fødsel, i slutningen af ældre bronzealder.

En anden kendt hul stammebrønd er fundet i 1903 ved Budsene på Møn. Her er der dog tale om en ellestamme nedgravet på lavt terræn og med et mærkeligt indhold af knogler fra okse, kalv, får, hest, svin og hund. Imellem knoglerne lå også store spiralarmringe og et bæltesmykke af bronze. Alle kvindesmykker, som kan dateres til slutningen af bronzealderen.

Et lignende fund blev gjort i 1942 i Smederup syd for Odder. Denne brønd var også anlagt i en lille fugtig lavning. Konstruktionen var cirkelrund og bestod af kraftige lodretstående egetræsstaver. Brønden var delvis fyldt med sten og rester af mindst 14 lerkar, hvorfor denne kan karakteriseres som en offerbrønd. Dateringen siger tidlig jernalder, altså et par århundrede yngre en Budsenebrønden. Mellem sten og keramikfragmenter lå itubrudte rester af en 1 meter høj trætønde lavet af en udhulet ellestamme. Det følgende år blev der tæet på denne brønd opgravet et stort antal bronzeringe af forskellig art såsom halsringe, armringe og bælteringe, som især blev båret af kvinder.

Fig. 3: Museumsinspektør Karsten Kjær Michaelsen,

Har brønden på Brandsø haft forbindelse med et kildevæld, hvor der har foregået religiøse og helbredende handlinger? Kan den have skaffet drikkevand til den bagvedliggende bosættelse på øen, som endnu ikke er fundet? Når stenalderens befolkning i baglandet har skabt de nuværende synlige dysser må det formodes, at øens beboere i jern- og bronzealder også har udfoldet deres aktiviteter på denne oase i Lillebælt. Måske vil indholdet overraske og fortælle at vi her har en offerbrønd! Marinarkæologisk Gruppe afventer nu resultatet af den naturvidenskabelige undersøgelse og har tilbudt at deltage i en evt. udgravning som "gummistøvle-arkæologer".